

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Димченко О.В.

доктор економічних наук, професор;

Свічко С.О.

здобувач,

*Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова*

РОЗВИТОК РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПОТЕНЦІАЛ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗМІН

Молодість української державності і незалежності та орієнтація на європейські цінності об'єктивно виправдовують незначні досягнення в її розвитку, але і позитивні зрушення вже досить помітні. До таких позитивів відносимо політичний плюралізм, свободу слова, переміщення центру уваги від державної централізації до завдання місцевого самоуправління. Регіони України в нових умовах нарощують свій потенціал, можливість вибору напрямків і стратегій розвитку та фінансову спроможність. Під контролем держави вони також трансформують свій внутрішній адміністративно-територіальний устрій і розбудовують власний організаційно-економічний механізм управління розвитком [1].

Завдання нашого дослідження мають на меті визначення ситуації та розробку пропозицій щодо удосконалення на регіональному рівні механізмів та інструментів управління розвитком територій, їх економіки і соціуму.

Основні напрямки проведеного дослідження: регіональна політика і державна підтримка територій (1); визначення специфіки регіонів для завдань їх смарт-спеціалізації (2); потенціал і рейтинг регіонів (3); фактори впливу на розвиток (зовнішні, внутрішні, конструктивні і деструктивні) (4); організаційно-економічний

механізм управління розвитком територій (5); інвестиційне забезпечення розвитку (6); аналітика наслідків розвитку; (7)

В розрізі зазначених завдань отримані наступні результати.

1. Державна політика регіонального розвитку включає розбудову законодавства і відповідних нормативно-правових актів. Цей напрямок дає орієнтири для органів місцевого самоуправління і безпосередньо для громад і створює інституційні умови для введення змін. Другий аспект державної політики – бюджетна підтримка регіонів і їх інноваційних проєктів. Третій аспект – розширення контактів по лінії міжнародної технічної допомоги. Як наслідок – прийнято більше 40 законодавчих та нормативних актів по регіональному розвитку, розроблені «Стратегії розвитку по областях», проводиться реформа місцевого самоврядування та створення ОТГ (зараз ОТГ створені в кількості більше 1000 одиниць, в яких задіяно більше 50% населення).

2. Розвиток регіонів здійснюється зусиллями самих регіонів, виключно на базі оцінки власних ресурсів і можливостей [2]. Вперше за роки незалежності регіони самостійно та за підтримкою консалтингових фірм виконали значні обсяги аналітичної роботи для оцінки власного потенціалу, створили інвестиційні паспорти (всі області), визначили свої конкурентні переваги, слабкі місця, загрози і ризики. Все це ввійшло базу в розробку Стратегій розвитку регіонів (областей). Отримані результати. Західні регіони орієнтуються на специфіку залучення іноземних інвестицій, організацію системи логістики для міжнародних матеріально-технічних і торгових потоків, підсилюють увагу до розробки копалин і їх переробки, ставлять завдання розвитку туризму, рекламуючи на своїх територіях заповідні зони, історичні пам'ятки, національні традиції і особливості.

Центральні регіони України (Київська, Вінницька, Кіровоградська, Черкаська, Чернігівська, Полтавська області) – ставлять завдання підйому промисловості, реорганізації сільгоспвиробництва, створення «точок росту високотехнологічного виробництва».

Східні регіони (Сумський, Харківський, Дніпропетровський, Запорізький) та їх проблемні території (Донецька і Луганська

області) мають в модернізаційному варіанті використати існуючий виробничий потенціал (металургія, машино- і приладобудування; розвиток наукових центрів, інфраструктурні та інноваційні програми). На цій основі, поєднуючи науку з виробництвом, Схід України в конкурентній боротьбі з іншими регіонами на 10-15 років ще зможе зберегти домінуючу позицію «локомотива розвитку».

Регіони Півдня України (Одеський, Миколаївський, Херсонський) та Південного Заходу (Чернігівський, Івано-Франківський) зараз знаходяться в найбільш нерівноважному стані. Їх перспективи менш пов'язані з державною регіональною політикою, ніж з власним баченням своїх шляхів розвитку. На наш погляд, ці регіони найбільш оригінальні в саморозвитку.

3. Зарубіжними рейтинговими агентствами і вітчизняними науково-дослідними інститутами в останнє десятиріччя виконані десятки рейтингових досліджень, з включенням 20-40 оціночних показників. Результати цих рейтингів з наукових позицій ненадійні. Окрім 3-5 областей України, що вважаються найбільш економічно розвиненими (Київська, Харківська, Одеська, Дніпропетровська), останні за різними підходами до оцінювання попадають на самі різні рангові позиції. А це означає, що рейтингові оцінювання не є досконалим інструментом і довіри не викликають. Окрім того, всі рейтинги визначаються на даних пройденого періоду, а сьогодні більш важливі «прогнозні рейтинги», що не практикуються.

Щодо «потенціалу регіонів», то до них довіра більша, а головне – це проблема самих регіонів, які оцінкою свого потенціалу мають займатись постійно. Наша наукова позиція полягає в тому, що «потенціал» не слід розглядати як фіксовану на довгий час величина. Потенціал має різний вимір в залежності від завдань (для чого він оцінюється) і від факторів впливу на нього. Не менш важливо оцінювати «потенціал на перспективу». Звернемо увагу на складну структуру «потенціалу розвитку», куди входять: природні ресурси, виробничо-технічна база, галузева специфіка, інформаційні ресурси, інтелектуальні ресурси, стан інфраструктури. На сьогодні економічна наука має гострі потреби поглибленої оцінки «потенціалу розвитку регіону» з визначенням при цьому «якості регіональної системи управління» [3].

4. За результатами дослідження встановлено, що фактори впливу на розвиток регіонів вивчаються непостійно і недостатньо системно. Маємо впевненість, що зовнішні і внутрішні фактори впливу необхідно приймати як однаково вагомими. Із зовнішніми – ситуація більш прогнозована, але не регульована. Внутрішні – більш різноманітні, але доступні регулюванню в межах взаємодії «державо-регіони». На сьогодні спостерігаємо сильний і системний вплив «негативних факторів» – корупція, тіньова економіка, воєнні дії на Сході, брак інвестицій, неуспішність більшості реформ. В масі своїй «факторне поле» не є специфічним для окремого регіону, але при цьому «управлінська система», як цілком відповідальна за розвиток території, має вивчати саме «фактори впливу».

5. В умовах децентралізації управління та укріплення спроможності громад (зокрема ОТГ), при рівних потенціалах, більшого успіху в розвитку досягне той регіон, у якого якість організаційно-економічного механізму (ОЕМ) буде вищою. Встановлено, що в сучасному ОЕМ економічна складова не так відрізняється в різних регіонах, як організаційна. Організаційна включає в себе структуру управління, систему зв'язків, інформаційне забезпечення, обговорення і прийняття рішень, контроль виконання планів, програм, проектів і адміністративних рішень. Наведемо приклад – «Реформи ЖКТ 2014-2019 рр.». Невиконаними залишились більше 50% заходів і орієнтирів. Самі реформатори впевнені, що на 90% така ситуація обумовлено браком коштів. Експерти ж стверджують, що на «брак коштів» можна «списати» не більше 30% невиконаних завдань, а на «брак якісного управління реформаційним процесом» – слід віднести до 70% такого невиконання.

6. Брак коштів розглядаємо як проблему недостатнього інвестиційного забезпечення [4]. Важливість цієї проблеми визнано керівництвом країни і в зв'язку з цим на сьогодні всі області розробили «Інвестиційні паспорти» на поточний період (2018-2020).

7. Аналітичні висновки розвитку регіонів сформулюємо таким чином:

– Регіони України освоюють нову концепцію «управління розвитком», в якій визначено: пріоритет самоуправління, опора на

місцеві ресурси та формування нових організаційних форм: ОТГ, кластерів, індустріальних парків. Еволюційний час цих новацій становить 3-5 років, що недостатньо для суттєвих позитивних зрушень, що і підтверджує проведене дослідження.

– Основними складовими забезпечення розвитку вважаємо аналітичну оцінку потенціалу, стратегічне і оперативне планування, інноваційну підтримку, створення сучасного організаційно-економічного механізму.

– Регіональний розвиток є по суті інноваційним явищем і потребує інноваційного підходу, в якому техніко-технологічні інновації можна реалізувати тільки за рахунок інституційних та організаційно-економічних інновацій при належному їх інформаційному забезпеченні [5].

– Економічну і управлінську аналітичну роботу не слід розглядати у відриві від синтезу знань і дій. Її наукова і практична цінність в тому, щоб розробити і задіяти системи і механізми регіонального розвитку. А це і є «синтез», що здатний забезпечити досягнення цілей. Такого синтезу українськими регіонами ще не досягнуто, але передумови для цього вже створені, тим більш, що є можливості використання зарубіжного досвіду.

Список використаних джерел:

1. Регіональна структурна політика: сучасні тенденції та нові виклики: Монографія/ ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України». Наук. ред. Шульц С.Л. – Львів, 2016 – 328 с.

2. Сторонянська І.З. Теорія та практика регіонального розвитку: колективна монографія / за заг. ред. К.Ф. Ковальчука, А.М. Савчук. Дніпро: Герда, 2016. С. 51–65.

3. Регіональний розвиток та державна регіональна політика в Україні: стан і перспективи змін у контексті глобальних викликів та європейських стандартів політики. Аналітичний звіт. 2016. 186 с.

4. Стан та перспективи розвитку інфраструктури регіонів України. результати досл. Фонда Фрідріха Еберта. 2014. 132 с.

5. Димченко О.В., Свічко С.О. Інформація та її вплив на соціальний та технічний прогрес. Ізраїль. Хайфа. 16-17 березня 2020. НПК інтернет-конференція. Зб. наукових праць. Information, its impact on social and technical processes.